

Назва	Психологічні особливості професійної діяльності працівників поліції
Інші назви	Psychological peculiarities of the police officer professional activity
Автори	Матієнко Т.В. <i>Tetyana V. Matiienko</i>
Ключові слова	Професійна діяльність, професійна підготовка працівника поліції, пізнавальна діяльність, конструктивна діяльність, організаторська діяльність, комунікативна діяльність, особистість правоохоронця Professional activity, professional training of the police officer, cognitive activity, constructive activity, organizational activity, communicative activity, personality of the law enforcement officer
Дата публікації	2018
Видавництво	Теорія і методика виховання: науково-педагогічний вісник. Вип 9. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС
Бібліографічний опис	Матієнко Т.В. Психологічні особливості професійної діяльності працівників поліції // Психологічні особливості професійної діяльності працівників поліції // Теорія і методика виховання: науково-педагогічний вісник. Вип 9. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС. 2018 №9. С.23-26.
Короткий огляд (реферат)	У статті розглядаються психологічні особливості діяльності правоохоронця, виявлені її специфічні особливості, розкрита її структура, визначено систему особистісних якостей поліцейського, що обумовлюють ефективність професійної діяльності. <i>Legal regulation of the activities of police officers is one of the most specific features of professional activity. Activities of internal affairs officers are strictly regulated by legal norms (legislative acts, normative documents). Failure to perform or improper performance of the law enforcement officer's duties is always a violation of one or another law. All this ultimately gives rise to increased</i>

	<i>responsibility of a specialist for his decisions in professional activities.</i>
URI (Уніфікований ідентифікатор ресурсу):	

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Сучасні умови життєдіяльності потребують відповідного перегляду ролі, завдань і місця багатьох державних органів. Насамперед це стосується органів Національної поліції як гаранта правопорядку та стабільності в суспільстві. У статті розглядаються психологічні особливості діяльності правоохоронця, виявлені її специфічні особливості, розкрита її структура, визначено систему особистісних якостей поліцейського, що обумовлюють ефективність професійної діяльності.

Ключеві слова: *професійна діяльність, професійна підготовка працівника поліції, пізнавальна діяльність, конструктивна діяльність, організаторська діяльність, комунікативна діяльність, особистість правоохоронця.*

Tetyana V. Matiienko: Psychological peculiarities of the police officer professional activity.

An important aspect of the training of National Police officers is to ensure the unity of professional and personal development. Therefore, the problem of professional development of personality is one of the most important and complex problems of psychology. Traditionally, it is considered from the point of view of two approaches. From the standpoint of the first, the activity approach, the personality of a professional is considered in the context of compliance (non-compliance) with the requirements of the activity. Professional activity develops not only the two necessary skills and abilities, not only affects the peculiarity of mental processes, but also forms the person as a whole, his/her professional qualities, professional behavior. From the standpoint of the second self-development oriented personal approach to self-actualization, in increasing the degree of individual freedom in professional self-determination, in the formation of an individual style of activity, in expanding their capabilities and areas of application.

Nowadays, the police have to act more often in complex, extreme conditions related to the need for accelerated decision-making, the detention of offenders and criminals, the preservation of people's lives and their own lives. The need to overcome dangerous situations, to eliminate the obstacles appeared on the way of an officer of the Internal Affairs Bodies, cause him/her various emotional reactions, it also requires constant volitional tension and active mental activity. In conditions of active confrontation, there is a need for a constant complex intellectual work, encryption of their goals, masking the real social roles. The

problem of psychological support for the activities of police officers in extreme conditions has recently played an important role among other tasks of ensuring the professional activity of the Internal Affairs Bodies. Particular attention is needed to the cases involving the seizure of hostages; the kidnapping (in particular children), theft of masterpieces in order to obtain a ransom; threats of armed assaults, murders, explosions, arson, mass poisoning, active counteraction of criminals to detention measures, etc.

Formation and development of these qualities is a long and tense process. The insufficient development of these personality traits prevents them from performing their functional duties normally, causing errors in their activities, causing processes of professional maladaptation and professional deformation. In this regard, the professional-psychological training of a future specialist is of great importance.

Legal regulation of the activities of police officers is one of the most specific features of professional activity. Activities of internal affairs officers are strictly regulated by legal norms (legislative acts, normative documents). Failure to perform or improper performance of the law enforcement officer's duties is always a violation of one or another law. All this ultimately gives rise to increased responsibility of a specialist for his decisions in professional activities.

Key words: *professional activity, professional training of the police officer, cognitive activity, constructive activity, organizational activity, communicative activity, personality of the law enforcement officer.*

Важливим аспектом підготовки працівників органів Національної поліції України є забезпечення єдності професійного та особистісного розвитку. Тому проблема професійного становлення особистості належить до числа найбільш важливих та складних проблем психології. Традиційно вона розглядається з точки зору двох підходів. З позиції першого - діяльнісного підходу - особистість професіонала розглядається в контексті відповідності (невідповідності) вимогам діяльності. Професійна діяльність розвиває не тільки необхідні навички та вміння, не тільки впливає на своєрідність психічних процесів, але й формує особистість в цілому, її професійні риси, професійну поведінку. З позиції другого, особистісного підходу, орієнтованого на саморозвиток, на самоактуалізацію, на збільшення ступеня свободи особистості у професійному самовизначенні, у формуванні індивідуального стилю діяльності, в розширенні своїх можливостей та сфер їхнього застосування.

У даний час поліцейським частіше доводиться діяти в складних, екстремальних умовах, пов'язаних із необхідністю прискороного прийняття рішень, затриманням правопорушників та злочинців, збереженням життя людей та власного життя. Необхідність подолання небезпечних ситуацій, усунення перешкод, що створюються на шляху працівника ОВС, викликають у нього різні емоційні реакції, вимагає постійної вольової напруги й активної

розумової діяльності. В умовах активного протидіяння виникає необхідність постійної складної інтелектуальної роботи, зашифровки своїх цілей, маскуванню дійсних соціальних ролей. Проблема психологічного забезпечення діяльності працівників поліції в екстремальних умовах останнім часом займає важливе місце серед інших завдань забезпечення професійної діяльності органів внутрішніх справ. Особливої уваги потребують випадки, пов'язані із захопленням заручників; викраденням людей (зокрема дітей), творів культури та мистецтва з метою отримання викупу; погрози вчинення збройних нападів, вбивств, вибухів, підпалів, масових отруєнь, активної протидії злочинців заходам щодо їх затримання тощо.

Проблемою психологічних особливостей професійної діяльності працівників міліції, які діють у складних, конфліктних, екстремальних ситуаціях вивчали такі науковці як: В.В. Авдєєв, Н.В. Андрєєв, О.М. Бандурка, В.П. Бахін, В.Л. Васильєв, Я.Ю. Кондратьєв, В.О. Коновалова, М.В. Костицький, В.Г. Лукашевич, В.С. Медведєв, О.М. Морозова, В.М. Синьов, О.М. Столярєнко, С.І. Яковенко та ін.

Мета і завдання дослідження. Вивчення специфічних особливостей професійної діяльності працівників поліції.

Правова регламентація діяльності працівників поліції - одна з найбільш специфічних особливостей професійної діяльності. Діяльність співробітників внутрішніх справ строго регламентована правовими нормами (законодавчими актами, нормативними документами). Невиконання або неналежне виконання правоохоронцем своїх службових обов'язків завжди є порушенням того або іншого закону. Усе це в остаточному підсумку породжує підвищену відповідальність фахівця за свої рішення в професійній діяльності.

У професійній діяльності правоохоронців виділяють наступні елементи [1, с. 67].:

1. *Пізнавальна діяльність.* Професійну діяльність правоохоронця відрізняє яскраво виражений пізнавальний характер, що вимагає не тільки різноманітного рішення розумових задач різного плану і труднощі, але й організації практичного їхнього здійснення. При цьому діяльність чисто розумова, що має метою побудову різних версій, складання планів здійснення оперативно-службових заходів і планів роботи в цілому, з'єднується з практичною організацією роботи, що реалізує уявні схеми і рішення.

2. *Конструктивна діяльність.* Під конструктивною діяльністю, розуміється розумова діяльність фахівця, спрямована на планування дій по розкриттю, розслідуванню, попередженню злочинів, розшукову злочинців. В конструктивній діяльності здійснюється планування самих етапів пізнавальної діяльності, у ній дається відповідь на питання, у якій послідовності ми будемо шукати невідоме. Пошукова і конструктивна діяльність правоохоронця характеризують різні етапи єдиного процесу мислення.

3. *Організаторська діяльність.* Організаторська діяльність, допомагає фахівцю забезпечувати оптимальні умови для здійснення всіх видів професійної діяльності. Вона складається з передачі, обміну інформацією і організації діяльності осіб, які виконують його вказівки.

4. *Комунікативна діяльність.* Складовою професійної діяльності працівників поліції, незалежно від їх спеціалізації, виступає професійне спілкування. Таке спілкування з різними категоріями громадян, зокрема з правопорушниками, злочинцями, – одна з невід'ємних характеристик службової діяльності.

Комунікативна діяльність співробітників поліції полягає в одержанні необхідної інформації за допомогою спілкування, тобто безпосереднього мовного контакту з навколишніми з метою рішення практичних оперативно-службових задач. Як свідчить практика, одним із ефективних засобів запобігання тяжким наслідкам у таких випадках є переговори – діалогове спілкування з правопорушниками, злочинцями чи їх представниками з метою захисту прав і свобод громадян, забезпечення правопорядку. Щоб впливати на людей у процесі спілкування, у правоохоронця повинен бути високо розвинені інтелект, ерудиція і сильна воля. Велике значення має комплекс особистих властивостей, що визначають його людську привабливість.

Всі ці структурні компоненти функціонують в органічній єдності. З огляду на складність, багатоплановість, розмаїтість задач, розв'язуваних фахівцем, мінливість, наявність елементів раптовості, можна з повною підставою віднести пізнавальну діяльність працівників поліції до розряду творчих, а основною формою забезпечення пізнання творче мислення

Основний огляд психологічних особливостей і структурних елементів професійної діяльності правоохоронця показує, наскільки складна і багатогранна його діяльність. Вона пред'являє до нього безліч різних вимог, серед яких одне з найважливіших - володіння розвиненими професійно значимими якостями особистості поліцейського [1, с. 98-101].

До них можна віднести:

- професійно-психологічну орієнтованість особистості правоохоронця;
- психологічну стійкість;
- розвинені вольові якості: уміння володіти собою в складних ситуаціях, сміливість, мужність, розумна схильність до ризику;
- добре розв'язані комунікативні якості: уміння швидко встановлювати психологічний контакт із різними категоріями людей, встановлювати і підтримувати довірчі відносини;
- здатність впливати на людей при рішенні різного роду оперативно-службових задач;
- рольові уміння, здатність до перевтілення;
- розв'язані професійно-значущі пізнавальні якості: професійну спостережливість і уважність, професійно розвинута пам'ять, творчу уяву;

- професійно розвите мислення, схильність до напруженої розумової роботи, розвитку інтуїцію;

- швидкість реакції, уміння орієнтуватися в складній обстановці [3].

Формування і розвиток цих якостей у особистості тривалий і напружений процес. Недостатній розвиток цих якостей особистості перешкоджають нормальному здійсненню їм своїх функціональних обов'язків, породжують помилки в його діяльності, викликають процеси професійної дезадаптації і професійної деформації. У цьому зв'язку великого значення набуває професійно-психологічна підготовка майбутнього фахівця.

Дослідження О. М. Бандурки, С. П. Бочарової, О. В. Землянської [1] показали, що психологічну придатність до професійної діяльності правоохоронця ускладнюють наступні показники: індивідуалізм; соціальна відчуженість, що порушує систему міжособистісних відносин і утрудняє соціальну взаємодію; надмірна тяга до домінування і настирна тенденція до лідерства; зниження рівня мотиву досягнення мети діяльності; тривожність; недоліки у вольовій сфері і зниження вольових зусиль; наявність психотичних рис особистості.

Психологічний аналіз професійної діяльності поліцейського є основою для вирішення ряду таких науково-практичних задач, як профвідбір, профорієнтація, профадаптація, профнавчання. Професіограма базується на принципі комплексного вивчення професій з соціальної, економічної, психологічної, медичної, виробничо-технічної сторін. У структуру професіограми входять характеристики мотивації і цілеспрямованості даного виду праці, тому що система «мотив-мета» є основним вектором організації діяльності [4, с. 67-68].

Мотивація правоохоронця як необхідний компонент містить у собі такі якості особистості, як повага до службових обов'язків, любов до істини, професійний обов'язок, патріотизм, прагнення до справедливості, соціально - ціннісні орієнтації, високий рівень правосвідомості. Така мотивація формується під впливом конкретних соціальних явищ, у процесі професійного навчання, закріплюється й удосконалюється в умовах практичної діяльності. Усі форми професійної деформації пов'язані насамперед з відсутністю чи з деградацією професійної мотивації і професійної свідомості [2, с. 105].

Цілеспрямованість - це компонент, що характеризує специфіку кожної професійної діяльності і який детермінований відповідною мотивацією. У структуру професійної спрямованості правоохоронця входять такі, як прагнення до встановлення справедливості, захист прав і інтересів громадян і держави. Реалізація мотивації і досягнення цілей здійснюється у формі вирішення конкретних задач права. Рішення таких задач відбувається шляхом визначених психологічних операцій, що проходять як у формі внутрішніх, розумових (інтеріоризованих), так і у формі зовнішніх, моторно-мовних (екстеріоризованих) дій. У рішенні задач юридичної діяльності найбільш активну участь беруть такі інтелектуальні процеси, як мислення і мова,

пам'ять, сприйняття, увага. Зазначені інтелектуальні (пізнавальні) процеси складають комплекси професійно важливих властивостей особистості правоохоронця і повинні виступати провідними критеріями професійного відбору, оцінки продуктивності професійної діяльності, оцінки перспектив професійного росту фахівця. Професійна пам'ять правоохоронця, у своїй довгостроковій формі здатна зберігати великі обсяги професійних юридичних знань, а також точно використовувати ці знання в плані оперативної (короткочасної) пам'яті [5, с.33].

У регуляторній сфері діяльності працівника поліції, особливо в емоційно-вольовій сфері, слід відзначити такі види моральних почуттів, як відповідальність, віра в справедливість, оптимізм, чесність, мужність, принциповість, стресостійкість. Для організації своєї діяльності і регуляції поведінки інших людей у сфері вольових якостей правоохоронця варто виділити такі характеристики: правова цілеспрямованість, самоконтроль, рішучість, наполегливість, дисциплінованість, лідерство.

Зазначені когнітивні, комунікативні та регуляторні професійно важливі якості виявляються в діяльності правоохоронця у формі індивідуальних особливостей особистості, які можуть мати у своєму генезисі як природні, так і соціальні детермінанти. До першого можна віднести типологічні властивості нервової системи (риси темпераменту), що не визначають повною мірою, але певним чином впливають на успішність оволодіння конкретною професією, вимагають наявності сильної, урівноваженої і лабільної нервової системи. До соціально опосередкованих індивідуальних особливостей правоохоронця варто віднести такі якості: риси характеру, спрямованість, загальні і професійні здібності, інтелектуальну, правову, психологічну культуру як потенціал успішності праці.

Підготовка висококваліфікованих поліцейських повинна забезпечувати рішення основних принципових завдань [2, с.83-86]:

- виховання адекватної професійної мотивації, цілеспрямованості на виконання соціально значущих службових завдань;
- формування високої професійної компетентності, яка означає єдність професійних знань, ерудиції і способів ефективного реалізації діяльності;
- розвиток адекватного комплексу професійно важливих особистісних якостей.

Ці якості формуються в професійній свідомості майбутніх фахівців на основі наступних психічних процесів:

- когнітивних (пізнавальних), які визначають придатність до свідомого засвоєння змісту і методів діяльності правоохоронця: сприйняття, пам'ять, мислення, увага;
- комунікативних, які є основою організації різних форм спілкування і взаємодії із співпрацівниками, з учасниками судових процесів;

- регуляторних, які утворюються з особливостей вольових і емоційних функцій і забезпечують здатність до самоконтролю, саморегуляції і регуляції діяльності підлеглих.

Отже, у діяльності формуються професійно важливі властивості особливості, В результаті стає можливим досягнення однакових результатів різними людьми, які мають індивідуальні особливості і психологічно різні шляхи. Вибір цих шляхів залежить як від зовнішніх (навчання, виховання), так і від внутрішніх факторів (індивідуально - типові особливості особистості, емоційна та раціональна регуляція діяльності). Професійна діяльність працівника поліції має перелік особливостей, що визначаються специфікою взаємодії в системі «людина - право – людина». До них слід віднести: діяльність фахівця - правоохоронця підпорядковується суворо встановленим нормам; наявність владних повноважень, тобто права та обов'язку застосування влади від імені закону; психологічний стан підвищеної відповідальності: необхідність прийняття обґрунтованих та виважених рішень; неможливість чіткого планування й прогнозування результатів у кожній ситуації (правовій, психологічній, моральній, соціально-економічній). Розробка професіограми фахівця - правоохоронця має теоретичний і практичний інтерес, тому що сприяє чіткому визначенню і розумінню ролі професійно важливих властивостей особистості фахівця, організації адекватного профвідбору, вихованню і самовихованню психологічних якостей, необхідних для забезпечення високої ефективності професійної діяльності правоохоронця

Література:

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология: Учебник./ А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр.дел, 2001. - 640 с.
2. Васильев В.Л. Юридическая психологии / В. Л. Васильев – 3-е изд.- СПб: Издательство «Питер», 2000. – 624 с.
3. Кобець О. В. Професіографічний аналіз діяльності суб'єктів правозастосовної діяльності / О. В. Кобець // Проблеми освіти: Наук.-метод.зб. К.: Наук.-метод.центр вищої освіти - 2004.-Вип.38. С.280-286.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личности / А. Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 1975.- 304 с.
5. Медведєв В. С Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти) / В. С. Медведєв – . К.: НАВС України 1996.- 192с.